

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

4773

282

7-62

4h 6 7 6 6 6

1862

2010

282
7-62

ԱՄԵՆԱՍՈՒՐԻ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ

Գ Ի Ո Ս Ի

ԱՍՏՈՒԱԹԵՂԷՆ ՏԵՍՉՈՒԹԵԱՄԲ

Ք Ա Հ Ա Ն Ա Յ Ա Պ Ե Տ Ի Թ.

ԹՈՒՂԹ ՀՐԶԱԲԵՐԱԿԱՆ

ԱՌ ԱՄԵՆԱՅՆ

ՊԸՏՐԻԱՐՔՍ, ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍՈՒՆՍ ԵՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՈՒՆՍ

ԵԿԵՂԵՅԵԱՅ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԺԻՍԻ

ՈՐԲԻ ՀՆՈՐՀՍ ԵՒ Ի ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԱԹՈՒՈՅ ԻՑԵՆ

Handwritten signature

Ի ՎՐԷՆՆԱ

Ի ՏՊԸՐԱՆԻ ՄԻԻԹԱՐԵԱՆՅ

1862

001

24734-61

Ան Մեծարգոյ Եղբարս
Պատրիարքս, Արքեպիսկոպոստոսն ևւ Եպիսկոպոստոսն
Եկեղեցեաց Արևելեանն ծիսի,
որք ի շնորհս ևւ ի հաղորդութեանն
Առաքելականն Աթոռոյ Իցլենն

ՊԻՈՍ ՔԱՅԱՆԱՅԱՊԵՏ Թ.

ՄԵԾԱՐԳՈՅ ԵՂԲԱՐՔ

ՈՂՋՈՅՆ ԵՒ ԸԹԸՔԵԼԸԿԸՆ ՕՐՇՆՈՒԹԻՒՆ

Մարդասէր Տէր՝ Քրիստոս փրկիչ ազգի մարդկան՝ Միաժին Արդի Եստուծոյ՝ կամեցեալ, որպէս յայտնի իսկ է Չեզ, Մեծարգոյ Աղբարք, ապրեցուցանել զամենայն մարդ ի գերութենէ սասանայի եւ ի մեղացն լծոյ, եւ կոչել զնոսա ի խաւարէ յիւր սքանչելի լոյսն եւ փրկել, ջնջեաց զձեռագիր հրամանացն, որ կայր մեզ հակառակ, եւ բեւեռեալ ընդ խաչափայտին, զկաթողիկէ Ակեղեցի, զոր ստացաւ արեամբ իւրով, հաստատեաց եզ իբրեւ գտուն մի Աստուծոյ կենդանւոյ¹, իբրեւ զարքայութիւն երկնից², եւ իբրեւ զքաղաք, որ ի վերայ շերին կայցէ³, կամ իբրեւ զգառիթ մի ոչխարաց⁴, եւ մարմին մի միով հոգւոյ հաստեալ եւ կենդանի, միով հաւատով, յուսով, սիրով, եւ նովին միով յօդիւ խորհրդոց, կրօնից եւ վարդապետութեան յօդեալ եւ պատշաճեալ⁵, եւ կացոյց տեսուչս, զորս ինքն անուանեաց եւ ընտրեաց. եւ իբրեւ այսպէս կարգեալ յարդարեաց զեկեղեցի, ետ վճիռ,

¹ Ը. Տիմոթ. Գ.
² Մատթ. Ժ.Գ. եւ յայլ բազում տեղիս.
³ Մատթ. Լ.
⁴ Յովհ. Ժ.
⁵ Եփես. Գ. եւ այլուր.

Թէ կացցէ սա մինչեւ ի կատարած կործանման
աշխարհի, եւ ժողովեացէ ի ծոց իւր զազգս եւ
զժողովուրդս համօրէն տիեզերաց, զի ամենեցուն
նոցա զնորա զաստուածեղէն կրօնան եւ զշնորհս
ընկալեալ՝ պահիցեն զնոսա ցյետին շունչ կենաց
իւրեանց, եւ զփրկութիւն եւ զփառս յաւիտե-
նականս ժառանգեացեն: Աւ զի այս միութիւն
հաւատոց եւ վարդապետութեան կացցէ միշտ
յեկեղեցւոջ իւրում, յամենեցունց՝ զմին Պետրոս
ընտրեաց, եւ զնա իշխան առաքելոց, իւր փոխա-
նորդ, եւ իւրոյ անյաղթական եկեղեցւոյ հիմն եւ
զլուխ կարգեաց, որպէս զի սատիճանան պատուոյ
եւ ամենայն առաւելութեամբ զխաւորական ճո-
խութեանն, եւ իշխանութեան եւ իրաւաբանու-
թեան ի վերայ այլոցն ամենեցուն կացեալ՝ հո-
վուեացէ զոշխարս եւ զգառինս, հաստատեացէ զեղ-
բարս, ինսամ կայցի եւ առաջնորդեացէ համօրէն
Ակեղեցւոյ: Այլ զի կամեցաւ եւս Քրիստոս, զի
այս մի եւ անարատ Ակեղեցի իւր կացցէ եւ մնաս-
ցէ մինչեւ ի կատարած աշխարհի, եւ հրամայեաց
իսկ՝ Թէ պահեսցին ինմա մի հաւատք, մի վարդա-
պետութիւն եւ օրինակ վարչութեան, նմին իրի
իսկ որ ինչ առաւելութիւն արժանապատուու-
թեան, իշխանութեան եւ իրաւաբանութեան, եւ
լրութիւն հաւատոց եւ հաստատութիւն Պետրոսի
շնորհեցաւ, նոյն ամենեւին եւ յաջորդաց Պետրո-
սի Քահանայապետաց Հռոմայ աւանդեցաւ, որք
ի նորին Պետրոսի յաթոռն Հռոմայ նստին, եւ
որոց՝ յանձին Արանելոյ Առաքելապետին ի Քրիս-
տոսէ Տեառնէ բարձրագոյն տեսչութիւն տէրու-
նական հօտին աստուածապէս շնորհեցաւ, եւ
բարձրագոյն համօրէն Ակեղեցւոյ վարչութիւն հա-
ւատացաւ: Այլ Չեզ մանաւանդ, Սեծարգոյ Աղ-
բարք, յայտ է եւ ճշմարտիւ գիտէք, եթէ ո՞րպէս

մերոց աստուածեղէն կրօնից հրամանակարդ վարդապետութիւն ի միաշունչ եւ ի մշտնջենաւոր միաբանութենէ մտաց եւ բանից Սիւնհոգոսաց եւ Հարց՝ միշտ քարոզեցաւ, պատասպարեցաւ, եւ յաճախագոյնս կրկնեալ հաստատեցաւ: Քանզի ոչ խորշեցան նորա երբեք յուսուցանելոյ թէ «մի է Մատուած, մի՛ Քրիստոս, մի՛ Ակեղեցի եւ մի՛ Աթոռ, որ Տեառն ձայնիւ ի վերայ Պետրոսի «հիմնեցաւ¹, յորոյ վերայ իբրեւ ի վերայ ժայռի «եւ վիմի հաստատնոյ բնաւ եւ ամենայն իսկ շինուած քրիստոնէական յօրինուածութեան յաստուածուստ կանգնեցաւ²: Քանզի Աթոռս այս «Պետրոսի՝ եւ անուանեցաւ միշտ եւ եկաց, որ է «միայն եւ առաջին ի ձրիցն³, եւ գահերէց գլխաւորութեամբն ընդ ամենայն տիեզերս պայծառանայ⁴, արմատ եւ արգանդ է, ուստի քահանայական միութիւնն ծագէ⁵, եւ ամենայն «եկեղեցեաց՝ ոչ միայն գլուխ, այլ եւ մայր եւ ուսուցիչ է⁶, մայրաքաղաք աստուածապաշտութեան, յորում կայ քրիստոնէական կրօնից ողջ «եւ կատարեալ հաստատութիւն⁷, եւ յորում Առաքելական Աթոռոյ գլխաւորութիւն միշտ գորաւոր եւ կենդանի է⁸, յեցեալ է նա ի վէմն «յայն, զոր ոչ կարեն յաղթահարել դրունք դժոխոց հպարտացեալք⁹, յոր Առաքեալքն զամենայն վարդապետութիւն արեամբ իւրեանց հեղին¹⁰, յորմէ առ ամենեւին մեծարոյ հաղորդութեանն իրաւունք բաշխին¹¹, որում ամենայն

¹ Ս. Կիպրիան. Թուղթ Խ.

² Ս. Կիւրեղ Աղեքսանդր. Ի Յովհ. Գիւրք Բ. Գլ. 42.

³ Ս. Ոս. Միլ. Գիւրք Բ. Ընդ. Պար.

⁴ Ժողով Նիկիայ Բ. Գործք. 2.

⁵ Ս. Կիպրիանոս Թուղթ 15. եւ 55.

⁶ Պեղազ. Բ. Թղ. Ա. առ Արեւ. եւ Եպիսկ. եւ Ժող. Տրիդենտ. Նիստ է. վասն Մկրտ. Կան. 3.

⁷ Թուղթ Սիւնհոգ. Յովհ. Կոստանդ. առ Որմիզդ. Քահանայապ. եւ Սող. Պատ. Գիւրք Գ. Գլ. 8.

⁸ Ս. Աւգոստին. Թուղթ 162.

⁹ Ս. Աւգոստ. Ի Սաղմ. Ընդդ. Գոնատ.

¹⁰ Տերտուլ. վասն Կանխազր. Գլ. 36.

¹¹ Ս. Ամբրոսիոս Թուղթ 12 առ Գամառ.

«Տնազանդութիւն եւ պատիւ պարտ է¹, զոր եթէ
«թողու ոք՝ ընդունայն է յոյս նորա, թէ յեկե-
«ղեցւոջ իցէ², եւ եթէ արտաքոյ սորա զգառնն ոք
«ուտիցէ՝ օտար է³: Եւ դարձեալ՝ Պետրոս, որ
«Ղ.թող իւրում կեայ եւ գահերէց նստի⁴, որոց
«խնդրենն զհաւատոց ճշմարտութիւն ընծայէ,
«Պետրոս, որ մինչեւ ցայժմ եւ միշտ ի յաջորդս
«իւր կեայ եւ առնէ դատաստան⁵, նա ինքն ի
«ձեռն Եւոնի խօսեցաւ⁶, Քահանայապետ Հռո-
«մայ որ ունի Գլխաւորութիւն ի վերայ համօրէն
«տիեզերաց, Յաջորդ է Երանելոյն Պետրոսի՝ իշ-
«խանի Եւաքելոց, ճշմարիտ Փոխանորդ Քրիս-
«տոսի, Գլուխ ընդհանուր Եկեղեցոյ եւ ամե-
«նայն քրիստոնէից Հայր եւ վարդապետ⁷»: Եւ յ-
սոքիկ եւ այլ գրեթէ անհամար բանք հանգոյն
սոցին ի լուսաւոր վկայիցն առեալ, ուսուցանեն
եւ յայտնագոյնս եւ պայծառագոյնս եւս ցուցա-
նեն, թէ որպիսի հաւատովք, կրօնիւք, մեծարա-
նօք եւ Տնազանդութեամբ Եւաքելական Եթո-
ռոյս եւ Քահանայապետին Հռոմայ անապ պարտ
իցէ ամենեցուն, որ միայնոյ, ճշմարտի, սրբոյ Եկե-
ղեցոյ Քրիստոսի հաղորդակից լինել կամիցին,
զի յաւիտենական փրկութեանն հասանիցեն:

Իսկ սրբոց եւ օրինաւոր ծիսից բազմապա-
տիկ այլակերպութիւնք՝ ոչ միայն մնաս ինչ մի-
ութեան կաթողիկէ Եկեղեցոյ չգործեն, այլ ա-
ռաւելուն իսկ զպատիւ, զփառս, զվայելչութիւն
եւ զպայծառութիւն նորին Եկեղեցոյ: Չէ ինչ
ծածկեալ յումեքէ ի ձէնջ, Մեծարգոյ Եղբարք,
եթէ որպէս ոմանք զանզգոյշս եւ առաւել եւս

¹ Ժող. Եփես. Գործք 4.

⁵ Ժող. Եփես. Գործք 3.

² Ս. Կիպրիան. վասն միութ. Եկեղ.

⁶ Ժող. Քաղկեդ. Գործք 2.

³ Ս. Յերոնիմ. Թղ. 51. առ Գամաս.

⁷ Ժող. Փլորենտ. Ի Հրամանագ.

⁴ Ս. Պետր. Ոսկեխօս Թուղթ առ
Եւտիք.

միար. Յունաց.

զտգէտս պատրել ջանան՝ չարախօս կացեալ զԱ-
ռաքելական Աթոռոյս, եթէ յորժամ զայլադանդ
Արեւելեայս ի կաթողիկէ հաւատս ընկալցի, զսեպ-
հական ծէսս իւրեանց թողուլ հրամայիցէ եւ
առնուլ զԱտինական Ակեղեցւոյն: Թէ որչափ
հեռի ի ճշմարտութենէ եւ պատիր բանքս իցեն,
յայտնի իսկ ցուցանեն եւ վկայեն Մերոց Նախ-
նեաց սահմանադրութիւնք եւ թուղթք առաքե-
լականք՝ տուեալք վասն իրաց Ակեղեցեաց Արեւ-
ելից, որովք Նորա ոչ միայն մեծաւ հաստատու-
թեամբ յայտ արարին, եթէ զայսպիսի ինչ բնաւ
եւ ոչ իսկ խորհեալ իցէ նոցա, այլ մանաւանդ եւ
հաստատեցին իսկ, եթէ կամին զի ողջ անարատ
պահեսցին ծէսք Ակեղեցեաց Արեւելից, յորս ոչ
ինչ մոլորութիւն ընդդէմ կաթողիկէ հաւատոյ եւ
բարոյիցն զգաստութեան սպրդեալ իցէ: Այսոցիկ
լուսաւորագոյն եւ յաճախ յայտարարութեանց
Մերոց Նախնեաց Քահանայապետաց Հռոմայ՝
զոյգ հաւասար են եւ գործք հնազոյնք եւ նորոց
ժամանակաց, որպէս զի չկարիցէ ոք երբեք ասել,
եթէ Առաքելական Աթոռս պատուէր տայցէ Ա-
ռաջնորդաց Ակեղեցեաց, կամ կղերականաց եւ
կամ արեւելեան ժողովրդոց՝ որ ի կաթողիկէ
միութիւն դառնայցեն, փոխել զօրինաւոր ծէսս
իւրեանց: Այժմ իսկ համօրէն ամենայն քաղաքն
Առստանդինուպոլսեցւոց ետես, եթէ զիարդ Մե-
ծարգոյ Նղբայր՝ Մելետիոս Արամենասացւոց Աքք-
եպիսկոպոս, մեծաւ մխիթարութեամբ սրտից
Մերոց եւ յուրախութիւն արանց բարեաց ի ծոց
կաթողիկէ Ակեղեցւոյ ընկալեալ՝ սեպհական ծի-
սին մեծապայծառ փառաւորութեամբք եւ շքով
զաստուածեղէն խորհուրդս ի մէջ բազմութեան
ժողովրդեանն կատարէր: Այլ արդ՝ Մեծարգոյ
Նղբարք, Չերոյ հովուական փութոյ եւ ինամոց

գործ իցէ չդադարել երբեք ի խրատելոյ զկղերա-
կանս վիճակացդ, զի ամենայն պատշաճաւորն մի-
ջնորդօք փութասցին զչարախօսութիւն չարա-
խօսացն նշաւակեալ յանդիմանել, որովք զան-
զգոյշն մոլորեցուցանել կամին, եւ ի նախանձ եւ
յատելութիւն ընդդէմ առաքելական Աթոռոյս
Զանան գրգռել զնոսա:

Այլ Մեք որ ըստ ծածուկ խորհրդոյն Աս-
տուծոյ յայս Աթոռ Պետրոսի կարգեալ ի բար-
ձրագոյն վարչութիւն հաճօրէն Ակեղեցւոյ Քրիս-
տոսի ամբարձեալս եմք, զամենայն յոյս եւ զակն-
կալութիւն Մեր ի Քրիստոս Յիսուս եղեալ
զգործ Առաքելական պաշտաման Մերոյ կատարել
Զանամք, որպէս իսկ հանապազորդ պէտք եւ հոգք
ամենայն Ակեղեցեաց պահանջեն ի Մէնջ: Քանզի
յաստուածեղէն օգնականութիւն Այնորիկ ապա-
ւինեալք, զորոյ զգործ փոխանորդութեանն Մե-
րով անարժանութեամբ յերկրի աստ կատարեմք,
որ եւ ասացն իսկ, եթէ ահա ես ընդ Ձեզ եմ զա-
մենայն աւուրս մինչեւ ի կատարած աշխարհի, եւ
հաստատեաց, եթէ դրունք դժոխոց զեկեղեցի իմ
մի յաղթահարեսցեն, բնաւ եւ յամենայն իսկ յա-
նօրէն ի տաճարակողոպուտ դաւաճանութեանց
անտի, ի հնարից եւ ի բռնութեանց, որովք արք
թշնամիք յանօրէնութեան ժամանակացս այսո-
ցիկ զկաթողիկէ կրօնս, եթէ հնար իցէ երբեք,
հիմն ի վեր կործանել Զանան, ոչ զանգիտեցաք,
եւ չդադարիմք եւս ի հոգալոյ զհոգեւորն բարու-
թենէ եւ զփրկութենէ ամենայն ազգաց: Օհ
սէրն Քրիստոսի ստիպէ զՄեզ, եւ Մեզ լաւագունի
իմիք չմարթի լինել, քան թէ վաստակիցեմք եւ
տքնիցիմք եւ հոգայցեմք զի ամենայն ազգք ի մի
միաբանութիւն հաւատոց եկեսցեն, աճեցունք զի-
տութեամբն Աստուծոյ եւ հեառն մերոյ Յիսուսի

Քրիստոսի «որ է ճանապարհ եւ ճշմարտութիւն եւ
«կեանք, այն ինքն է՝ ճանապարհ սրբական վարուց,
«ճշմարտութիւն աստուածեղէն վարդապետու-
«թեան, եւ կեանք յաւիտենական երանութեան»¹»:

Եւ չէ ինչ ծածկեալ ի Չէնջ, Մեծարգոյ
Եղբարք, եթէ որով սիրով եւ որպիսի հանապա-
զորդ ճգամբ զգութ հայրական խնամոց Մերոց ի
սկզբանէ անտի բարձրագոյն Քահանայապետու-
թեան Մերոյ տարածեցաք ի վերայ ընտրելոյ մա-
սինդ այդորիկ Տէրունական Հօտին, որ Չերում
տեսչութեան յանձն է. եւ արդ իսկ ի նորոյ Թղթ-
թոյ մերմէ՝ որ Մատանեաւ ձկնորսի կնքեալ է եւ
ի Օտերորդ աւուր Յունուարիոս Ամենան հրատա-
րակեալ, քաջ իսկ ի միտ առեալ իցէք զանձուկն
Մեր եւ զցանկութիւն սրտի վասն բարութեան,
օգտի եւ բարգաւաճանաց այդոցիկ Արեւելեան
Եկեղեցեաց: Քանզի Թղթոմն այնուիկ Դողով
մի առանձինն՝ ի Դողովոյ անտի տարածման Հա-
ւատոյ գումարեալ կարգեցաք, որ նմին իսկ Դողո-
վոյ տարածման Հաւատոյ՝ ի բազում եւ ի ծանունց
վաստակոց գրաւելոյ լիցի ի մեծ օգնականութիւն,
եւ ի գործն, զոր Դողովն տարածման Հաւատոյ
մինչեւ ցայժմ մեծաւ ճգամբ եւ մեծաւ գովես-
տիւք կատարէր, այնպէս պարապիցի, զի զամե-
նայն իրս Արեւելեան Եկեղեցեաց ինքնին միայն
վարիցէ, եւ փութասցի ի կատարումն: Եւ յի-
րաւի իսկ յուսոմն այնուիկ մխիթարիմք, զի Տեառն
օգնականութեամբ ի մերոց աստի խորհրդոց եւ ի
խնամոց յամենայն ազգս արեւելից առաւելութիւն
հոգեւոր բարեաց գործիցի: Քանզի հաստատուն
է ակնկալութիւն Մեր, եթէ այս առանձինն Դողով,
զոր նորագոյն կարգեալ հաստատեցաք, յորժամ
զգործովք ձերովք զբաղնուցու, ոչինչ ի հնարիցն

¹ Ս. Աւետիսիոսի Բ. վասն Յարութեան Տեառն:

Թողցէ, որպէս ցանկամբս, զոր ոչ հնարիցէ վասն
զկաթողիկէ միութիւնն յառաջ վարելոյ, զյաջո-
ղութիւն Ակեղեցեաց ձերոց առաւելոյ եւ ամբող-
ջութեան օրինաւոր ծիսից ձերոց պաշտպան լի-
նելոյ, եւ բնաւ ամենայն իրօք հողեւորն օգտի
հաւատացելոց օգնական եւ զօրավիգն լինելոյ:

Եւ այց եւ այնպէս՝ զի Դողովս այս զպաշտօնն
զոր ընկալաւ ի Մէնջ, ամենայն իմաստութեամբ
եւ փութով կատարիցէ, եւ վաստակք նորա եւ
ճիգն յառաւել պայծառութիւն Ակեղեցեացդ
լինիցին, հարկ իսկ է, զի ճշդիւ գտակաւ զհողեւոր
պէտս Արեւելից ազգաց զիտասցէ, առ ի զպատ-
շաճական դարմանան մատուցանելոյ: Այլ քանզի,
Մեծարգոյ Աղբարք, Չեզ առաւելապէս յայտ են
պայմանք եւ հանգամանք հօտին, որ ձերոյ խնա-
մոցդ հաւատացեալ է, ինքնին իսկ յիմաստութեան
ձերում ի միտ առնուցուք, եթէ կարեւորագոյն
պէտք են, զի զամենայն իրաց Ակեղեցեացդ եւ
հօտի ձերոյ վաղվաղակի իսկ, որչափ ինչ մարթ-
իցէ, զՄեզ տեղեկագոյնս առնել հաճեսձիք, եւ
մանր եւ ստուգագոյն տեղեկութիւնս զորպիսու-
թենէ վիճակաց Չերոց առաքիցէք, զամենայն՝ որ
ինչ առ իւրաքանչիւր վիճակսդ հայիցի՝ մի ըստ
միոջէ յայտնեալ, որպէս զի կարիցեմք հոգալ զպի-
տոյս հաւատացելոց՝ որ ի վիճակսդ յայդոսիկ բնա-
կեն: Յիրաւի իսկ լիցի Մեզ ի մեծ մխիթարու-
թիւն, եթէ իւրաքանչիւր ոք ի Չէնջ, Մեծարգոյ
Աղբարք, զամենայն ինչ զիւրոյ սեպհական վիճա-
կին հաւաստեալ պատմեալ ծանուցէ Մեզ, եթէ
որչափ բազմութիւն հաւատացելոցն իցէ ի վիճա-
կին յայնմիկ, որչափ կղերականք՝ որ գործովք
պաշտամանն իւրեանց հաւատացելոցն սպաս հար-
կանիցեն, որպիսի ինչ հանգամանք հաւատացե-
լոցն իցեն եւ ի հաւատս եւ ի զգաստութեան վա-

րուց, զոր վարդապետութիւն կղերականք ունիցին, զհարդ դաստիարակիցին, որով օրինակաւ ժողովուրդն ի սրբական կրօնս մեր եւ ի բարոյից հրահանգս կրթիցի, եւ որով իւիք մարթիցէ ժողովրդեանն յաստուածպաշտութեան անդ եւ ի բարուցն լաւութեան օրրատօրէ առաւելու եւ յառաջադէմն ընթանալ: Նոյնգունակ ցանկամբ գիտել զհանգամանս դպրոցաց ձերոց, եւ թէ որպէս ցանգորդեն ի նոսին մանկտին: Այլ քանզի բարւոք իսկ գիտէք, Մեծարգոյ Նղբարք, եթէ ամենայն ակնկալութիւն իրաց սրբոց եւ բարւոյ հասարակաց եղեալ է յուղիղ, ի փրկարար եւ ի կրօնական կրթութեան մանկանց, նմին իրի կարեւոր իսկ հարկ է, հանապազորդել նոցա ի տղայական տիոց յուղղափառ դպրոցս, զի անդ զճշմարտութիւն աստուածեղէն կրօնիցս, եւ զնորա պատուիրանն ուսեալք ժրութեամբ՝ հեռասցին ի վտանգացն, եւ մի ապականագործ սկզբամբք թիւրեսցին միտք նոցա փափուկք: Այլ զայնու եւս մի զանց արասջիք յայտնել Մեզ, թէ կարօտիցէք մատենից, եւ ցուցջիք միանգամայն, եթէ զորպիսի մատեանս կարեւոր համարիցիք վասն զկղերականս յուսումն վարդապետութեան կրթելոյ, զժողովուրդն ուսուցանելոյ, զայլակրօնիցն վարդապետութիւնս մերթելոյ եւ զաստուածպաշտութիւն ժողովրդեանն ի յառաջադիմութիւն ածելոյ: Առաք դարձեալ, եթէ ի տեղիս տեղիս ի կիր արկանիցին պատարագամատոյցք եւ ծիսարանք, յորս կան մոլորութիւնք ինչ եւ կամ ըստ կամս փոփոխութիւնք ի ներքս մուծեալ իցեն, Չեզ անկ է յայտնել Մեզ, եթէ զոր մատեանս ունիցիք, եւ դարձեալ ցուցանել եթէ մատեանքն այնոքիկ եղեն երբեք հաւանեալք Ռուսաբերական Աթոռոյս, եւ կամ եթէ համարիցիք, թէ իցեն ի նոսա մոլո-

բուժիւնք յուղղել, կամ թէ իցեն ձեր տարակոյսք
ինչ ի լուծանել, եւ կամ գուցեն չար ինչ սովորու-
թիւնք կամ զեղծմունք ի բառնալ: Առաւել եւս ցան-
կամք լսել ի Չէնջ, թէ որպէս յառաջանայցէ ի վի-
ճակս Չեր սուրբ կաթողիկէ միութիւնն, զինչ այնմ
խափան լինիցի, եւ որովք պատշաճական միջնոր-
դօք զայն ի բաց բառնալ մարթ իցէ, որպէս զի
միութիւնս այս հանապազ առաւելուցու եւ աճիցէ:

Տեսանէք արդ, Մեծարգոյ Աղբարք, թէ որ-
պիսի սիրով եւ որչափ զթով փութամք ձեպիմք
խնամել զարեւելեան Ակեղեցիսդ, եւ առաւել եւս
փափաքիմք զի յարեւելեան ազգսդ հաւատք մեր
սուրբ, կրօնք եւ աստուածպաշտութիւն աճիցին
եւ զօրացեալ պայծառասցին: Աստահ իսկ եմք,
եթէ եւ Ղուք ըստ պարտուց պաշտաման Ապիս-
կոպոսութեան Չերոյ եւ հովուական եռանդեանն
յայն փութասջիք եւ զայն խորհեաջիք, զի աս-
տուածեղէն կրօնիցս պաշտպան լինիցիք եւ տարա-
ժիցէք եւ փրկութեան հօտի ձերոյ խնամ կալ-
ջիք: Այլ քանզի յողբոց եւ յարտասուաց ժամա-
նակիս՝ այր թշնամի ոչ դադարի ի սերմանելոյ
զորումն ի տէրունական ազարակի ժանդագործ
մատենիւքն եւ օրագրովք եւ անհեղեղ եւ ինքնա-
կամ կարծեացն կցկցանօք, որք կաթողիկէ հա-
ւատոց եւ վարդապետութեան ընդ հակառակս
իցեն, ինքնին իսկ ի միտ առնուք, եթէ որով
ճգամք եւ արթնութեամք եւ հաստատութեամք
պարտ է Չեզ վաստակել եւ հսկել, զի զհաւատա-
ցեալսդ ի թիւնալից արօտոյ անտի ի բաց մերժի-
ցէք, եւ վարիցէք զնոսա յարօտս փրկութեան
արբուցանել զնոսա վարդապետութեամք կաթո-
ղիկէ եկեղեցւոյ: Աւ զի այսմ հեշտեաւ մարթայ-
ցէք հասանել, Մեծարգոյ Աղբարք, մի անփոյթ
արասջիք յարժարժելոյ զեռանդն երիցանց կար-

դելոց յառաջնորդութիւն հաւատացելոց, զի ժրացեալ նոցա ի պաշտամանն իւրեանց՝ մի խորշեսցին ընաւ յաւետարանելոյ զաւետարանն Աստուծոյ իմաստնոց եւ անմտաց, եւ ամենայն իրօք սրբովք ձեռնառու լիցին հաւատացելոյ ռամկին, որ ընդ նոցա խնամակարութեամբն իցէ, եւ փութասցին առաւել եւս սիրով եւ երկայնամտութեամբ յուսումն կաթողիկէ հաւատոց եւ ի հրահանգս բարոյից վարժել զմանկունս եւ զշինականս, եւ զամենեսին մեծաւ հաստատութեամբ յորդորեսցեն անշարժ կալ յողջմտութեան վարդապետութեանն, զի մի իցեն խռովեալք եւ տատանեալք յամենայն հողմոց վարդապետութեան: Խրատեսջիք ցանդ զերիցունս վիճակացդ, զի յուշ լիցի նոցա պաշտօնն զոր ընկալան ի Տեառնէ, զի զայն ժրութեամբ կատարեսցեն, լիցին օրինակք ամենայն առաքիւնութեանց առաջի ժողովրդեանն, աղօթից ստէպ կացցեն, յաստուածպաշտութեան զանձինս կրթութեսցեն, եւ յամենայն զօրութենէ վաստակեսցին եւ սկեսցեն յաւիտենիցն փրկութեան հաւատացելոց: Աւ զի դարձեալ կարող լինիջիք ունել մշակս ժիրս եւ իմաստունս, որք ի դէպ ժամանակի յայգւոջ Տեառն զործակիցք Ձեզ լինիցին, զամենայն հնարս հնարեսջիք եւ յայն փութասջիք ամենայն խորհրդով եւ հանձարով, Մեծարգոյ Աղբարք, զի մանկագոյն Աղերականք յառաջին տիոց անտի ընդ իմաստուն վարդապետօք սնեալք յաստուածպաշտութեան՝ եկեղեցւոյ հարազատ հոգւովն զարգասցին, եւ ժրութեամբ կրթեսցին ի գիտութիւնս եւ ի հրահանգս, մանաւանդ յաստուածեղէնս եւ յանարատս ի մոլորութենէ: Յիրաւի չեմք անտեղեակք, Մեծարգոյ Աղբարք, եթէ բազում եւ անհնարին դժուարութիւնք ընդ առաջ ելանիցեն Ձեզ ի կատարել զհովուական

պաշտօնդ : Այլ զօրացարուք Տերամբ եւ կարողութեամբ զօրութեան նորա . յուշ լիցի Չեզ եթէ վասն Քրիստոսի պատգամաւորիք , որ եղ զանձն ի վերայ ոչխարաց իւրոց , եւ մեզ եթող օրինակ զի զհետ երթայցեմք հետոց նորա :

Աւ զայն եւս չեք ոք՝ որ ոչ գիտասցէ , եթէ կրօնաւորական ժողովք միանձանց յորպիսի օգուտ եւ որքան ի զարդ կաթողիկէ Ակեղեցւոյ յարեւելս եղեն : Քանզի սոքա անարատութեամբ վարուց , զգօնութեամբ բարոյից եւ կրօնաւորական հրահանգացն գովութեամբ պայծառացեալք՝ Չանային լինել օրինակ բարեացն գործոց հաւատացելոց , ուսուցանել զմանկտին , մշակել զգիտութիւնս եւ զհրահանգս եւ գործակից եւ զօրավիզն օգնականութեան հոգեւոր առաջնորդացն լինել : Սակայն ի փոփոխել յեղափոխ եղծագործ ժամանակաց եւ իրաց , նուիրական Դողովքս այսոքիկ , կարի քաջ երախտաւորք քրիստոնէական եւ քաղաքական կարգաց , ի տեղիս տեղիս ի սեպհական Աւիստի հրահանգացն խոտորեցան , եւ կամ բնաւ իսկ բարձան ի միջոյ : Այլ քանզի շահեկանութիւն մեծ է սրբոց կրօնից թէ յարիցեն միւսանգամ նուիրական Դողովքս այսոքիկ ուր ջնջեցանն , եւ նախնի լուսաւորութեամբն փայլեցեն ի մէջ արեւելից ազգացն , նմին իրի խնդրեմք ի Չէնջ յայտնել Մեզ , թէ զինչ խորհիցիք զիրացս եւ թէ որով օրինակաւ մարթ եւ պատշաճ իցէ զնուիրական Դողովսդ միւսանգամ նորոգել :

Վստահ եմք ի Չեզ , Մեծարգոյ Աղբարք , եթէ ոչ միայն զայսոսիկ , զոր ցանկամքս եւ խնդրեմք ի Չէնջ , մտադիւրագոյնս կատարել փութայցէք , այլ մեծաւ յօժարութեամբ իսկ յայտնիցէք Մեզ եւ զայն ամենայն՝ զոր ինչ պարտ եւ պատշաճ համարիցիք ի գործել յօգուտ սրբոց

կրօնիցս, կղերականաց եւ հաւատացելոց ի գաւառսդ յայդոսիկ: Եւ քանզի ի Շրջաբերական թղթոյ անտի կարդինալի՝ գահերիցու Սիւնհոդոսի անուանեալ Դողովոյ մերոյ՝ ծանեայք, եթէ քանի հեշտական իցէ Մեզ, Մեծարգոյ Եղբարց՝ Նուիրական Առաջնորդաց առաջակայութիւն ի մեծաշուք հանդիսի, զոր ի մօտոյ՝ յաւուր Պենտակոստէի կատարելոց եմք Տեառն օգնականութեամբ՝ ի կարգել զբազումս յերանելեաց ի թիւս Սրբոց, ակն ունիմք ի պատեհ ժամուն յայնմիկ, եթէ թոյլ տայցեն իրք վիճակացդ, տեսանել ըզՉեզ առնթերակայս, փարել զՉեօք սիրով, եւ ի Չէնջ իսկ զձերոց վիճակացդ լսել զհանգամանս: Եւ վասն մեծի աստուածպաշտութեան Չերոյ եւ հովուական եռանդանն փոյթ կալլիք, Մեծարգոյ Եղբարք, սիրով եւ հաստատութեամբ զպաշտօնդ կատարել եւ սկել արթնութեամբ փրկութեան հաւատացելոց ձերոց, խրատել զնոսա եւ զգուշացուցանել, զի ի խոստովանութեան կաթողիկէ կրօնիցս ցանգ հաստատուն եւ անշարժ կացցեն, զպատուիրանս Տեառն եւ սրբոյ Եկեղեցւոյ բազում երկիւղածութեամբ պահեացցեն, եւ զնասցեն արժանի Տեառն յամենայն հաճութեան եւ յամենայն գործս բարութեան պրտղաբերք լինիցին: Յուցլիք մարդասիրութիւն, եւ հայրական զթով ընկալլիք զնոսա, որք ի մխիթարութիւն սրտից՝ Մերոց դառնան ի գիրկս Աթողիկէ Եկեղեցւոյ, եւ յամենայն խնամ կալլիք, զի եռանդեամբ՝ բանիւք հաւատոց անանիցին, եւ պարգեւօք շնորհաց զօրացեալք ի նուիրական կոչմանն հաստատուն կացցեն, եւ արագ ոտիւք ընդ շաւիղս Տեառն ընթացեալք՝ մտցեն ի ճանապարհն, որ տանի ի կեանս: Եւ առաւելեալք ի սէր կրօնիցս, մի խնայեսլիք երբեք ի

ճգունս եւ ի վաստակս, զի մարթաօղիք ամենայն բարութեամբ, համբերութեամբ, վարդապետութեամբ, հեղութեամբ եւ քաղցրութեամբ զմոլորեալսն՝ Քրիստոսի շահել, եւ ի մի նորա գաւիթն ածել, եւ յաւիտենական ժառանգութեանն յուսոյ առնել զնոսա հաղորդս: Այսպէս եւ ի վիշտս եւ ի վտանգս, որ ի ժանդագործ ժամանակիս յայսմիկ ի հովուական պաշտամանդ հասանիցեն ի վերայ Չեր, յուսացեալք ի շնորհս Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի՝ ցանգ զմտաւածիք, թէ որք զբազումս յարդարութիւն խրատիցեն, ծագեցեն իբրեւ զաստեղս յաւիտեանս՝ եւ եւս: Հուսկ ուրեմն, Մեծարգոյ Աղբարք, կամիմք՝ զի գիտասջիք ճշմարտիւ, եթէ գութ մեր եւ խնամք ի վերայ Չեր, անչափ են ի Տէր: Ամին իրի ամենայն աղօթիւք եւ խնդրուածովք, գոհութեամբ եւ խոնարհութեամբ սրտի ոչ դադարեմք ի խնդրելոյ ի Տեառնէ Ռատուծոյ Տարձրելոյ, զի առատագոյն պարգեւք բարութեան նորա հեղցին ի վերայ Չեր գթութեամբ, եւ իջցեն ի վերայ ոչխարաց սիրելեաց՝ Չեզ հաւատացելոց: Աւ այսր ամենայնի նշանակ, եւ առհաւատչեայ Չերմագութ սիրոյ մերոյ՝ Չեզ, Մեծարգոյ Աղբարք, եւ ամենեցուն կղերականաց եւ ժողովրդոց հաւատացելոց, Չերոց խնամոցդ յանձն եղելոց, զԱռաքելական օրհնութիւն ի խորոց սրտէ մտադիւրագոյն շնորհեմք:

Տուեալ ի Հռոմ առ Ս. Պետրոսի յՑ Ապրիլ ամսոյ յամի 1862:

Ի Աւելտասաներորդում ամի Քահանայապետութեան մերոյ:

4773

2013

« Ազգային գրադարան

NL0031762

10/4

10/7